

La derivada, el creixement

Projecte Math21, Departament Economia i Empresa, UPF

25 de març de 2021

Índex

1	Objectius d'aprenentatge	1
2	Prerequisits	2
3	Guia pel professor	3
3.1	Presentació del tema	3
3.1.1	Exemples de Clicker	3
3.2	Materials bàsics	5
4	Activitats autònomes	5
4.0.1	Repassem la regla de la cadena	5
4.0.2	Creixement del pes d'un bebè	6
4.0.3	La derivada és el límit del quocient incremental	7
4.0.4	La derivada com a aproximació lineal	8
4.0.5	La derivada és el pendent de la recta tangent	8
4.0.6	Funció derivada amb R	9
4.0.7	El mètode de Newton per resoldre equacions	9
5	Llista d'exercicis	11
5.0.1	Exercici	11
6	Suplements avançats	11
7	Exercicis per exàmens	11

Aquest és un document de treball INTERN, en fase de discussió i molt preliminar. No en feu difusió, sisplau.

([Enllaç al document principal](#))
([Enllaç a la versió pdf d'aquest document](#))
([Enllaç a la font LaTeX](#))
([Enllaç als fitxers de les figures](#))

1 Objectius d'aprenentatge

- Definició i interpretació de la derivada

- La derivada i la tangent
- L'aproximació lineal
 - El mètode de Newton
- Repàs de les regles de càlcul de derivades
- xx

2 Prerequisites

El càlcul de derivades de funcions polinòmiques, potencials i racionals. Se'ls poden donar referències, exemples i eines (geogebra, WolframAlpha) per ajudar a repassar.

Per exemple, exercicis del IB-An&Appr 13-4:

Exercise 13.4

1. Find the derivative of each function.

(a) $y = (3x - 8)^4$	(b) $y = \sqrt{1 - x}$
(c) $y = \frac{3}{x^3}$	(d) $y = \frac{x^3 + 1}{2x}$
(e) $y = (x^2 + 4)^{-2}$	(f) $y = \frac{x}{x + 1}$
(g) $y = \frac{1}{\sqrt{x + 2}}$	(h) $y = (2x^2 - 1)^3$
(i) $y = x\sqrt{1 - x}$	(j) $y = \frac{1}{3x^2 - 5x + 7}$
(k) $y = \sqrt[3]{2x + 5}$	(l) $y = (2x - 1)^3(x^4 + 1)$
(m) $y = \sqrt{3x^2 - 2}$	(n) $y = \frac{x^2}{x + 2}$
(o) $y = \frac{x + 1}{x - 1}$	

2. Given that $y = \frac{1}{x^4}$, find:

(a) $\frac{dy}{dx}$	(b) $\frac{d^2y}{dx^2}$

3. A curve has equation $y = (x - 1)(2x + 1)^2$

- (a) Find $\frac{dy}{dx}$ by first expanding the right side of the equation and applying the power rule.
- (b) Find $\frac{dy}{dx}$ by applying the product rule and chain rule.

4. Consider the function $f(x) = \frac{x^2 - 3x + 4}{(x + 1)^2}$

- (a) Show that $f'(x) = \frac{5x - 11}{(x + 1)^3}$
- (b) Show that $f''(x) = \frac{-10x + 38}{(x + 1)^4}$

5. Find the first and second derivatives of the function $f(x) = \frac{x - a}{x + a}$, $a \in \mathbb{R}$

6. Given that $y = x\sqrt{x + 1}$, show that $\frac{dy}{dx} = \frac{3x + 2}{2\sqrt{x + 1}}$

7. If $y = x^4 - 6x^2$, show that y , $\frac{dy}{dx}$ and $\frac{d^2y}{dx^2}$ are all negative on the interval $0 < x < 1$, but that $\frac{d^3y}{dx^3}$ is positive on the same interval.

8. Consider the right-angled triangle with sides b and $b + 1$ and hypotenuse h .

(a) Express h as a function of b .

(b) Show that $\frac{dh}{db} = \frac{2b + 1}{\sqrt{2b^2 + 2b + 1}}$

amb les seves solucions

Exercise 13.4

1. (a) (Chain Rule) $y = u^4, u = (3x - 8) \Rightarrow \frac{dy}{dx} = 4u^3 \cdot 3 = 12(3x - 8)^3$
- (b) (Chain Rule) $y = u^{\frac{1}{2}}, u = 1 - x \Rightarrow \frac{dy}{dx} = \frac{1}{2}u^{-\frac{1}{2}} \cdot (-1) = -\frac{1}{2}(1 - x)^{-\frac{1}{2}} = -\frac{1}{2\sqrt{1 - x}}$
- (c) (Chain Rule) $y = \frac{2}{u} = 2u^{-1}, u = x^3 \Rightarrow \frac{dy}{dx} = 2 \cdot (-1) \cdot u^{-2} \cdot 3x^2 = -\frac{9}{x^4}, x^2 = -\frac{9}{x^4}$
- (d) $y = \frac{x^2}{2} + \frac{1}{2x} = \frac{1}{2}x^2 + \frac{1}{2}x^{-1} \Rightarrow \frac{dy}{dx} = \frac{1}{2} \cdot 2x + \frac{1}{2} \cdot (-1) \cdot x^{-2} = x - \frac{1}{2x^2}$
- (e) (Chain Rule) $y = u^{-2}, u = (x^2 + 4) \Rightarrow \frac{dy}{dx} = -2 \cdot u^{-3} \cdot 2x = -\frac{4x}{(x^2 + 4)^3}$
- (f) (Quotient rule) $\frac{dy}{dx} = \frac{1 \cdot (x + 1) - 1 \cdot x}{(x + 1)^2} = \frac{1}{(x + 1)^2}$
- (g) (Chain Rule) $y = u^{\frac{1}{3}}, u = x + 2 \Rightarrow \frac{dy}{dx} = \frac{1}{3}u^{-\frac{2}{3}} \cdot (1) = \frac{1}{3\sqrt[3]{(x + 2)^2}}$
- (h) (Chain Rule) $y = u^3, u = (2x^2 - 1) \Rightarrow \frac{dy}{dx} = 3u^2 \cdot 4x = 12x(2x^2 - 1)^2$
- (i) (Product rule) $y = x \cdot (1 - x)^{\frac{1}{2}} \Rightarrow \frac{dy}{dx} = x \cdot \frac{1}{2}(1 - x)^{-\frac{1}{2}} \cdot (-1) + (1 - x)^{\frac{1}{2}} \cdot 1$
 $= -\frac{x}{2\sqrt{1 - x}} + \sqrt{1 - x} = \frac{-x + 2(1 - x)}{2\sqrt{1 - x}} = \frac{-3x + 2}{2\sqrt{1 - x}}$
- (j) (Chain Rule) $y = u^{-4}, u = (3x^2 - 5x + 7) \Rightarrow \frac{dy}{dx} = -4u^{-5} \cdot (6x - 5) = -\frac{6x - 5}{(3x^2 - 5x + 7)^5}$
- (k) (Chain Rule) $y = u^{\frac{1}{3}}, u = 2x + 5 \Rightarrow \frac{dy}{dx} = \frac{1}{3}u^{-\frac{2}{3}} \cdot 2 = \frac{2}{3\sqrt[3]{(2x + 5)^2}}$
- (l) (Product + chain rule) $\frac{dy}{dx} = (2x - 1)^3 \cdot 4x^3 + (x^4 + 1) \cdot 3 \cdot (2x - 1)^2 \cdot 2$
 $= 2(2x - 1)^2 [2x^3(2x - 1) + 3(x^4 + 1)]$
 $= 2(2x - 1)^2 [7x^4 - 2x^3 + 3]$
- (m) (Chain Rule) $y = u^{\frac{1}{2}}, u = 3x^2 - 2 \Rightarrow \frac{dy}{dx} = \frac{1}{2}u^{-\frac{1}{2}} \cdot 6x = \frac{3x}{\sqrt{3x^2 - 2}}$

© Pearson Education Ltd 2019. Copying permitted for purchasing institution only. This material is not copyright free.

3 Guia pel professor

Cal posar l'èmfasi en els conceptes, la idea de mesurar el canvi, el creixement. Els exemples d'aplicació a l'economia i el cas de les epidèmies han de ser referents clau.

3.1 Presentació del tema

Donant per suposat que abans de la classe s'han mirat els materials proposats i han fet les activitats autònomes, es proposaran preguntes i *clickers* per provocar la reflexió i discussió en petits grups dels conceptes principals:

- El quocient d'increments
- La derivada com límit del quocient d'increments
- La derivada com a mesura de la variació
- El signe de la derivada com a indicador de creixement/decreixement

3.1.1 Exemples de Clicker

Si tenim $y = f(x)$ i considerem l'interval $[x_1, x_2]$, el quocient d'increments $\frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1} = \frac{f(x_2) - f(x_1)}{x_2 - x_1}$ es sol anomenar de diferents maneres. Digues quines són correctes:

QUIZZ

- = la variació de y entre x_1 i x_2
- = la variació instantània de y en $x = x_1$
- = la variació mitjana de y entre x_1 i x_2 .
- = la ratio de canvi de y respecte x en l'interval $[x_1, x_2]$
- = el quocient incremental de y respecte x en l'interval $[x_1, x_2]$
- = la raó de canvis de y respecte x en el punt x_1
- = la raó de canvis de y respecte x en l'interval $[x_1, x_2]$

Discutim ara aquest exercici:

5. Consider the graph of f .

- (a) Between which two consecutive points is the average rate of change of the function greatest?
 (b) At what points is the instantaneous rate of change of f
 (i) positive (ii) negative (iii) zero?
 (c) For which two pairs of points is the average rate of change approximately equal?

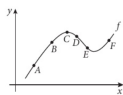

Figure 13.16 Graph for question 5

5. (a) The rate of change is greater when the function is steeper, so the average rate of change is greatest between A and B.
 (b) (i) positive rate of change means that the curve is increasing, so at points A, B and F
 (ii) negative rate of change means that the curve is decreasing, so at points D and E
 (iii) At point C, where the tangent to the curve is horizontal and the curve is neither increasing or decreasing.
 (c) By eye you can see that the lines BD and EF have similar gradients and so the average rate of change between these two pairs of points are approximately equal.

Solucions:

Discutim quina és la resposta correcta i en cas d'incorrecta explica perquè i dona un exemple que ho mostri.

QUIZZ

Tenim $y = f(x)$. Considerem l'interval $[x_1, x_2]$ i el quocient d'increments $Q = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1} = \frac{f(x_2) - f(x_1)}{x_2 - x_1}$ == Si $Q > 0$,

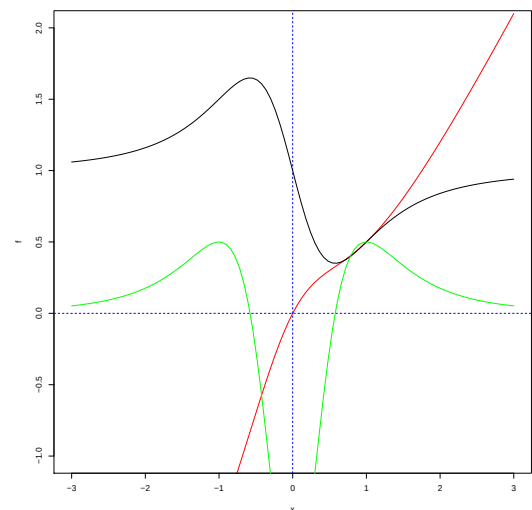
podem assegurar que $f(x_2) > f(x_1)$

= Si el quocient Q és negatiu, la funció és decreixent

= Si $Q > 0$, podem assegurar que el pendent de la gràfica en $x = x_1$ és positiu.

== Si $Q < 0$ el segment que uneix els punts de la gràfica "fa baixada" = Si $Q = 0$, la gràfica és horitzontal.

QUIZZ

En el gràfic adjunt hi ha una funció i les seves dues primeres derivades, identifica-les.

A la [col·lecció de preguntes de GoodQuestions Project de Cornell University](#), especialment a partir de la pàgina 15, hi ha moltes preguntes interessants per plantejar a classe per a la discussió.

Per exemple:

1. [Q] **True** or **False**. If $f(x) = x^{1/3}$ then $f'(0)$ exists.

Answer: False. $f'(0)$ equals the slope of the tangent at $(0, 0)$.

2. [P] **True** or **False**. If $f(x) = x^{1/3}$ then there is a tangent line at $(0, 0)$.

Answer: True. This gets students to think about tangent lines and derivatives. A vertical tangent line exists, although the derivative does not.

3. [P] **True** or **False**. The function $f(x) = |x|$ has a derivative at $x = 0$.

Answer: False. The limit $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{f(x) - 0}{x - 0}$ does not exist, because it equals -1 from the left, and 1 from the right. Thus $f'(0)$ does not exist.

4. [Q] **True or False.** The function $g(x) = x|x|$ has a derivative at $x = 1$.

Answer: True. Easy application of the limit definition of derivative. Students should note that close to 1, $|x| = x$. $g'(1) = 2$.

3.2 Materials bàsics

Capítols 6 i 10 del Pemberton&Rau.

4 Activitats autònomes

Aquí recollim exemples de possibles activitats, per suposat que caldrà seleccionar-ne algunes i complementar-les amb d'altres ja disponibles.

4.0.1 Repassem la regla de la cadena

Ja hem vist casos en què la variació d'una quantitat en funció d'una altra es pot descomposar a través de quantitats intermèdies. Per exemple, la variació del preu del petroli en dòlars segons el temps t en mesos pot ser $P_d(t) = 20 + 0.4t$ durant un període determinat. Però el valor de l'euro en funció del dòlar (que considerem constant en el temps) també és una funció que es pot expressar $E(d) = 1.2d$ i per tant el preu del petroli en euros serà $P_e(t) = E(P_d(t))$. La variació del preu del petroli en euros serà

$$\frac{dE}{dt} = \frac{dE}{dD} \frac{dD}{dt}, \quad \text{o bé} \quad P'_e(t) = P'_e(P_d(t)) \cdot P'_d(t)$$

Això es pot explicar dient que si el preu en dòlars varia a raó de 0.4 dòlars/mes, i l'euro varia a raó de 1.2 euros/dòlar, la variació del petroli en euros serà de 0.4×1.2 euros per mes.

Com a regla general diem:

f is outside function g is inside function

$$\frac{dy}{dx} = \frac{d}{dx} [f(g(x))] = \underbrace{f'(g(x))}_{\text{derivative of outside function}} \cdot \underbrace{g'(x)}_{\text{derivative of inside function}}$$

The chain rule in words:

$$\left(\begin{array}{c} \text{derivative of} \\ \text{composite} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{c} \text{derivative of outside function} \\ \text{with inside function unchanged} \end{array} \right) \times \left(\begin{array}{c} \text{derivative of} \\ \text{inside function} \end{array} \right)$$

O bé:

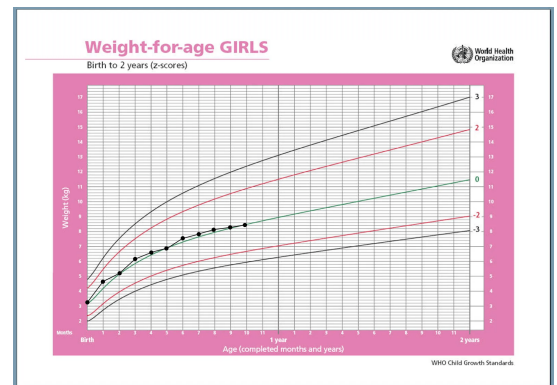
*La derivada de la composta és
la derivada de la de fora (sense canviar la de dins)
multiplicada per
la derivada de la de dintre.*

QUIZZ

El preu de la llimonada depèn de la demanda $P(D)$ però la demanda depèn la temperatura $D = D(T)$. Llavors, la variació del preu en funció de la temperatura serà:

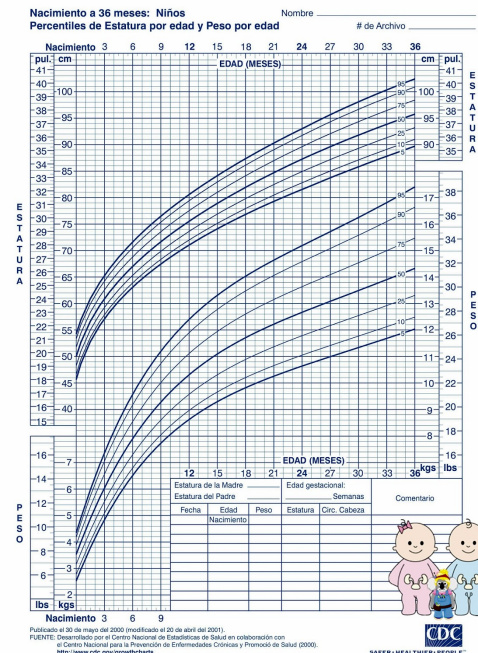
$$\begin{aligned} &= P'(D) \cdot D'(T) \\ &= P'(D'(T)) \\ &= P'(D) + D'(T) \end{aligned}$$

4.0.2 Creixement del pes d'un bebè

En el gràfic veiem el pes d'un bebè al llarg dels primers mesos de vida.

En el mes 5 pesa 6.9 kg, i al mes 7 pesa 7,8 kg. En dos mesos ha augmentat 0,9 kg, el ritme de creixement en aquest període és de 0,45 kg/mes. Per calcular-ho, dividim l'increment de pes ($7,8-6,9=0,9$) per l'increment del temps ($7-5=2$ mesos).

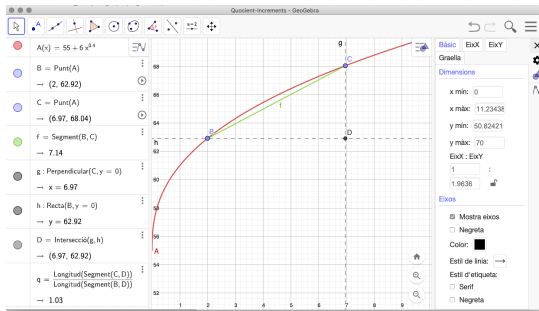
Aquí tenim també la gràfica de les alçades dels bebès segons els mesos d'edat. De les diferents corbes corresponents als diferents quantils (no entrem ara en aquest tema) ens quedem amb la línia del mig, més gruixuda, que correspon al bebè mitjà o promig.

Segons la taula, als 6 mesos el bebè tipus amida 67 cm, i als 9 mesos 74 cm. El seu creixement ha sigut de $(74-67)/(9-6)=7/3$, aproximadament 2,3 cm/mes. Altre cop calculem el quocient d'increments per calcular el ritme o raó de creixement.

Però el creixement no es produeix de cop, cada mes, sino que es produeix d'una manera continua. Això és el que reflecteix la corba suau que veiem a la figura anterior. Llavors, per amidar el ritme de creixement en un moment determinat, fem el quocient d'increments però el fem en interval de temps molt petits. Per exemple, si volem saber el ritme de creixement en el moment $t = 5$ mesos, prenem dos punts de la corba $t = 5$ i $t = 5.1$ i mirem com ha crescut el bebè en aquest curt període, i calculem el quocient d'increments:

$$\text{El ritme de creixement en } t_0 = 5 \text{ és } \frac{A(5.1) - A(5)}{5.1 - 5}$$

El càlcul el podem veure més clar si prenem una funció senzilla $A(t) = 55 + 4t^{0.2}$ i la grafiquem amb Geogebra. Podeu veure un exemple a <https://www.geogebra.org/classic/q8wnqmbb>:

etc...

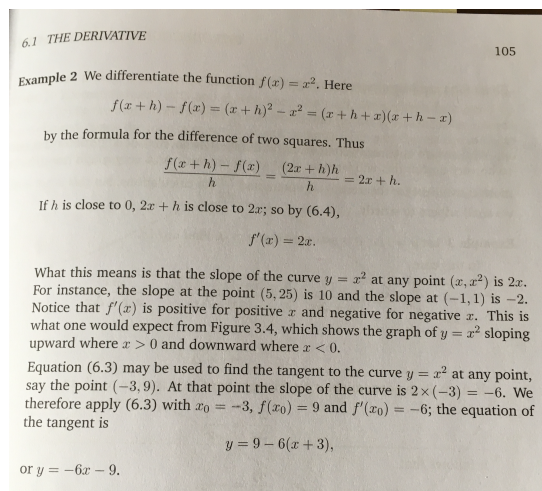
En R podem fer

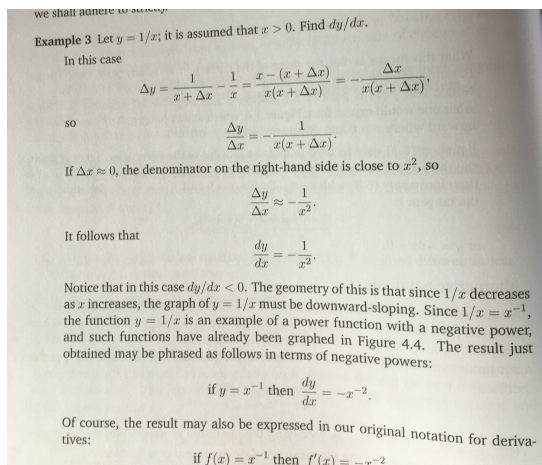
```
> f<-function(x) 55+ 6*x^0.4
plot.function(f,0,12)
> quocIncr <- function(f, x0, h){(f(x0+h)-f(x0))/h}
> quocIncr(f,3,0.1)
[1] 1.229278
> quocIncr(f,2,0.1)
[1] 1.560272
> quocIncr(f,2,1)
[1] 1.394026
> quocIncr(f,2,0.01)
[1] 1.581041
> quocIncr(f,2,0.0001)
[1] 1.583386
```

4.0.3 La derivada és el límit del quocient incremental

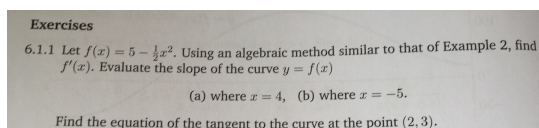
Mira't aquests dos exemples de càlcul de la derivada utilitzant la definició:

$$f'(x) = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{f(x+h) - f(x)}{h}$$

Ara repeteix el que has vist per demostrar que si $f(x) = 2 - \frac{1}{3}x^2$, $f'(x) = -\frac{2}{3}$.

O fes aquest 6.1.1. de PemRau:

6.1.1
$$\frac{f(x+h) - f(x)}{h} = \frac{x^2 - (x+h)^2}{2h} = -x - \frac{1}{2}h,$$

 which is close to $-x$ if $|h|$ is small. Hence $f'(x) = -x$.
 (a) -4 , (b) 5 .
 $y = 7 - 2x$.

Solució:

Un exercici típic d'examen: Demuestra fent servir la definició de la derivada com a límit del quocient d'increments, que per $f(x) = a - bx^2$ on a i b són constants, es té $f'(x) = -2b$.

4.0.4 La derivada com a aproximació lineal

Com que $f'(x_0) \approx \frac{f(x_0+h) - f(x_0)}{h}$ quan h és petit (en valor absolut), podem escriure $f(x_0+h) - f(x_0) \approx |h|f'(x_0)$ quan $|h|$ és petit. Una altra manera d'escriure-ho: Si $y = f(x)$, $\Delta y = y' \Delta x$.

(Repasa el capítol 6.2 de Pem-Rau is no tens això gaire clar).

QUIZZ

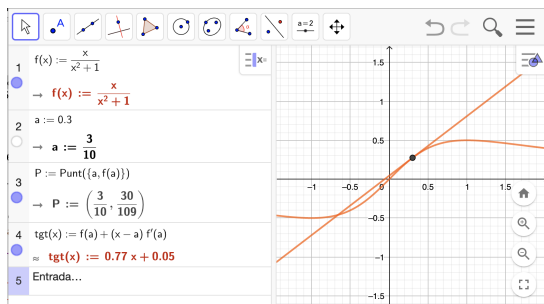
Si el preu depèn de la quantitat fabricada segons $P = 2 + 5Q^{1/3}$, calcula el preu marginal per $Q = 3$ i digues quan augmenta el preu aproximadament si la quantitat passa de 3 a 3.01

== El preu augmentarà en 0.0080

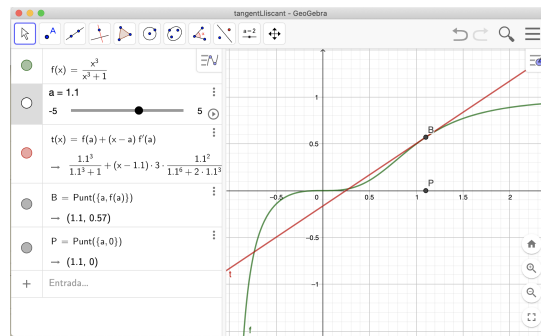
= El preu augmentarà en 0.8012 [No, això és la derivada P' per $Q = 3$]

4.0.5 La derivada és el pendent de la recta tangent

Aquí pots veure com dibuixar la tangent a la gràfica d'una funció amb Geogebra.

Fes-ho tu ara per la funció $f(x) = \frac{2x^2}{x^2+1}$ i el punt $a = 1.5$. Porta el teu exemple al seminari.

Si fas una construcció com aquesta:

podràs veure com canvia la tangent quan varia el punt x sobre el que es construeix la tangent.

4.0.6 Funció derivada amb R

R no sap fer derivades simbòlicament, però és molt potent numèricament. Podem demanar-li coses així:

```
# calcul de la funcio derivada numericament

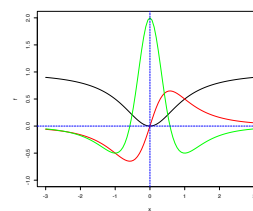
f <- function(x) x^2/(x^2+1)

h <- 0.001

Der <- function(ff){
  return(function(x) (ff(x+h)-ff(x))/h))
}

plot.function(f,-3,3, ylim=c(-1,2))
abline(h=0, col="blue", lty=2)
abline(v=0, col="blue", lty=2)

plot.function(Der(f),-3,3, add=TRUE, col="red")
plot.function(Der(Der(f)),-3,3, add=TRUE, col="green")
```

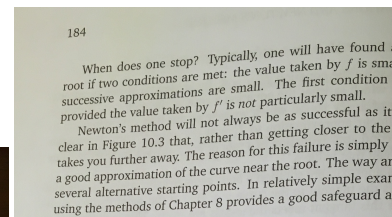
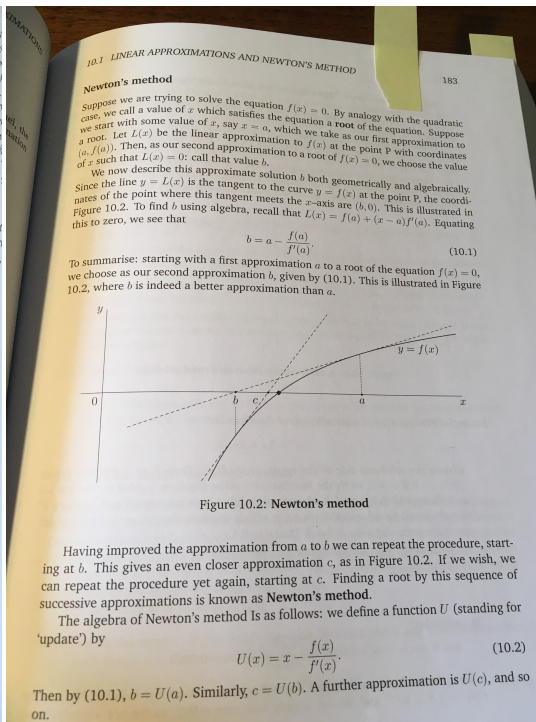
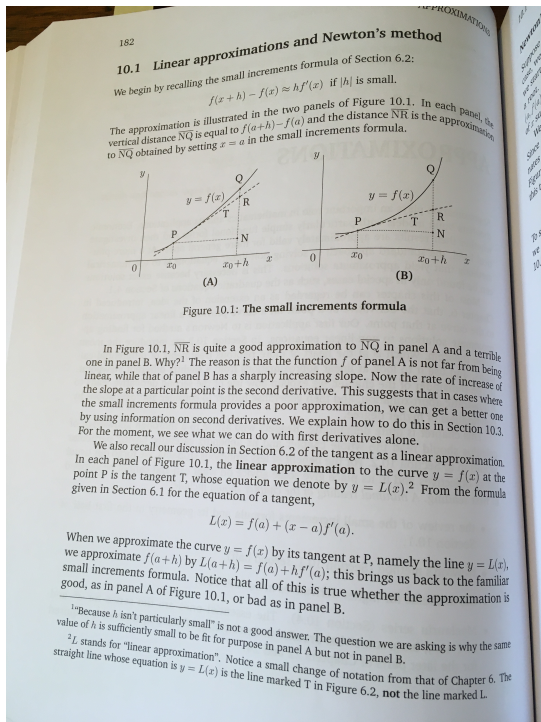

Cal fer això amb precaució: enlloc de la derivada estem calculant el quocient incremental per un increment petit, però “petit” no és una especificació sempre vàlida, segons quina sigui la funció i el punt on es calcula pot haver-hi errors no menyspreables.

4.0.7 El mètode de Newton per resoldre equacions

En el tema 6. Teoremes de Bolzano, valors extrems vem veure com obtenir solucions a equacions amb el mètode de bisecció. Un mètode molt més eficient es pot trobar si enlloc de passar cada vegada d'un interval a la meitat s'aprofita el fet que la derivada ens dona una bona aproximació de la funció.

Llegeix aquestes pàgines del llibre de text: Pem-Rau.

Example Find an approximate solution of the equation

$$x^5 - 5x + 2 = 0.$$

Denote the left-hand side of the equation by $f(x)$. Then $f(x) = -2$ if $x = 1$; so by the intermediate value theorem, the equation has a root between 1 and 2. In Figure 5.2, the equation has a root between 1 and 2. It is quite small for all x in this range, it makes sense to choose an initial approximation a such that $-5a + 2 = 0$: thus $a = 0.4$.

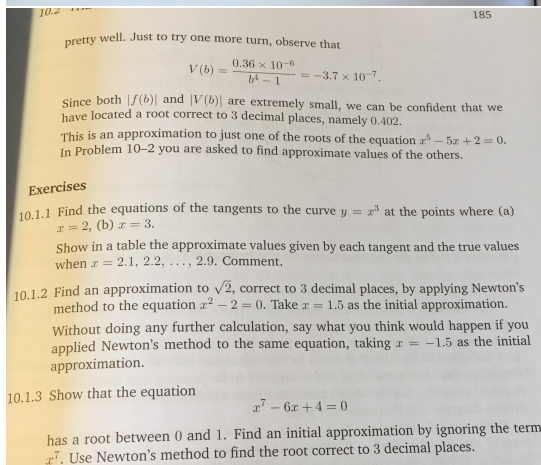
To improve on this, we use the update function U of (10.2), where

$$V(x) = \frac{x^5 - 5x + 2}{5(x^4 - 1)}.$$

In particular,

$$V(a) = \frac{(0.4)^5 - 5 \times 0.4 + 2}{(0.4)^4 - 1} = -0.0021$$

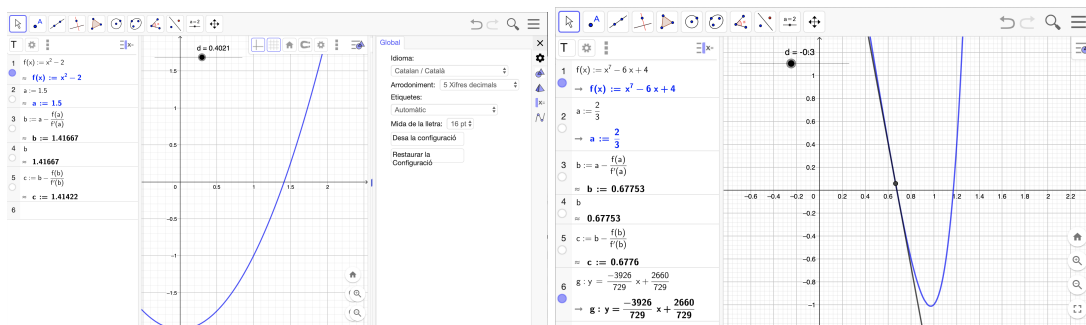
to four decimal places, and our second approximation $b = f(a) = 1.8 \times 10^{-6}$ and $|b - a|$ is only just over 0.002, so

QUIZZ

El mètode de Newton...

Amb Geogebra podem veure fàcilment com treballa el mètode de Newton:

5 Llista d'exercicis

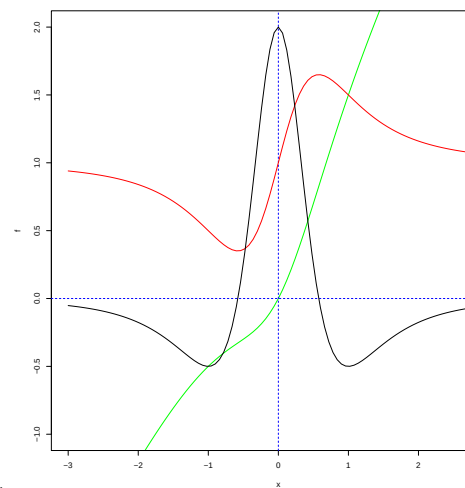
5.0.1 Exercici

Un exercici típic d'examen: Demuestra fent servir la definició de la derivada com a límit del quocient d'incrementos, que per $f(x) = a + bx^2$ on a i b són constants, es té $f'(x) = 2b$.

6 Suplements avançats

7 Exercicis per exàmens

1. Un exercici típic d'examen: Demuestra fent servir la definició de la derivada com a límit del quocient d'incrementos, que per $f(x) = a + bx^2$ on a i b són constants, es té $f'(x) = 2b$.
2. QUIZZ

En el gràfic adjunt hi ha una funció i les seves dues primeres derivades, identifica-les.